

UHR Universitets- og høyskolerådet

Veileder til kostnadsberegning av betalingsstudier

UNIVERSITETS- OG HØYSKOLESEKTOREN

Innhold

Veileder for kostnadsberegning av betalingsstudier.....	2
Bakgrunn.....	2
Noen innledende betraktninger	2
Totalkostnadsmodellen (TDI-modellen)	3
Mulige direkte og indirekte kostnader	4
Studenter fra land utenfor EU-/EØS-området/Sveits	5
Noen generelle betraktninger	6
VEDLEGG 1 Regelverk	7
Lov om universiteter og høyskoler	7
Forskrift til universitets- og høyskoleloven.....	7
Statsstøtteregeverket (EØS)	7
VEDLEGG 2.....	9
TDI-modellen.....	9
2 Direkte kostnader	9
3 Indirekte kostnader	10
4 Avslutning	11

Hold CTRL og museklikk på overskrift for å hoppe til avsnitt

Veileder for kostnadsberegning av betalingsstudier

Bakgrunn

Gjeldende regelverk (jf. § 4-6 i forskriften til UH-loven) inneholder ingen modeller for kostnadsberegning og gir ingen føringer for hvordan kostnader skal beregnes. I sektoren brukes det derfor ulike modeller for kostnadsberegning.

UHR-Administrasjon vedtok på sitt enhetsmøte 23. mai 2024 at det skal utarbeides en veileder til egenbetalingsforskriften som en hjelp til institusjonene med å beregne studieavgift når TDI-modellen benyttes.

Følgende arbeidsgruppe ble oppnevnt på møte i arbeidsutvalget 11. oktober 2024:

Vigdis Johansen, NMBU (leder)
Anne Marit Skancke, NTNU (oppnevnt i ettertid)
Audun Grøm, NTNU
Per Arne Skjelvik, Nord universitet
Stefan André Johnsen, OsloMet
Nora Rymoen Houidi, NSO
Konsulterende jurist Hanne Sørkjerd, NTNU

Eirik D. Langeland og Kjærstin Åstveit har bidratt fra UHRs sekretariat.

Arbeidsgruppen ble bedt om å lage et utkast til veileder for betalingsstudier, både studenter fra land utenfor EU/EØS og studenter som betaler for etter- og videreutdanning ved universitetet og høyskoler (UH).

Veilederen tar for seg hvordan de totale kostnadene skal beregnes når man tar utgangspunkt i TDI-modellen.

Veilederen skal bidra til at hver enkelt institusjon selv kan fastsette en pris og samtidig holde seg innenfor regelverket. Veilederen skal drøfte ulike problemstillinger og skissere prinsipper for prissetting.

Noen innledende betraktninger

Det er mange avveininger som må gjøres av den enkelte institusjon/fakultet/institutt og av den enkelte fagansvarlige. Målet med denne veilederen er ikke å gi endelige svar når det gjelder kostnadsberegning, ettersom svarene vil være ulike, men å peke på noen av dilemmaene og foreslå noen løsninger, der det er mulig.

Flere ulike regelverk setter rammer for fastsetting av studieavgift. Oversikt over de mest sentrale er listet i vedlegg 1. Dagens regelverk åpner for at universiteter og høyskoler kan ta egenbetaling for studiepoenggivende utdanningstilbud, forutsatt at søker har minst to års arbeidserfaring og tilbudet oppfyller minst ett av følgende to kriterier: a) Den praktiske gjennomføringen er særlig tilpasset personer i arbeid, eller b) innholdet i tilbudet er særlig utviklet for personer med arbeidserfaring.

Egenbetalingen kan dekke kostnadene fullt ut, eller delvis ved at institusjonene finansierer deler av kostnadene (§4-6 Forskrift til UH-loven). Studietilbud som tilbys som oppdrag skal følge BOA-regelverket, dvs. eksternfinansieringen skal dekke alle kostnader og en rimelig fortjeneste.

Veilederen drøfter en kostnadsmodell, ikke en inntektsmodell. Dersom man skal følge gjeldende regelverk, er det viktig å ha et bevisst forhold til både direkte og indirekte kostnader knyttet til betalingsstudier

Gjeldende regelverk åpner for at UH enten kan velge å dekke 100 % av kostnadene for studiepoenggivende tilbud gjennom egenbetaling eller en blandingsmodell der søkere betaler inntil 35 % av totalkostnaden. De resterende 65 % skal så finansieres av UH og gi resultatbasert studiepoengsuttelling.

Når det gjelder studenter fra land utenfor EU/EØS ble det høsten 2023 vedtatt krav om studieavgift som minst dekker alle kostnader. I juni 2025 signalisert regjeringen at de vil fjerne kravet om minst kostnadsdekning og gi institusjonene større fleksibilitet i fastsetting av studieavgift.

Totalkostnadsmodellen (TDI-modellen)

En totalkostnadsmodell for forskning ble utarbeidet i regi av UHR i 2012. Kunnskapsdepartementet anbefalte bruk av modellen i UH-sektoren i tildelingsbrevene for 2014.

Modellen, som ble revidert i 2022, viderefører prinsippene fra 2012, men forenkler selve regnemodellen og gir en metode for å beregne indirekte kostnader i undervisningsprosjekter (en videreføring av UHRs arbeid i 2015 med en EVU-mal). En mer detaljert beskrivelse av modellen ligger i vedlegg 2. Det er viktig å lese denne informasjonen for å få bedre forståelse for modellen.

Særtrekket ved høyere utdanning er at forskning og undervisning henger sammen: det forskes i samme fag som man underviser i, og man underviser i de fagene man forsker i. TDI-modellen skiller aktivitetene og redegjør for deres kostnader uavhengig av hverandre.

TDI-modellen deler de totale kostnadene i to: kostnader knyttet direkte til kjerneaktivitetene og indirekte kostnader knyttet til støttetjenester.

Det vil ikke alltid være entydig hvilke kostnader som er direkte og hvilke som er indirekte. Prosjektadministrasjon kan være et eksempel på dette. Om prosjektadministrasjon skal beregnes som en direkte eller indirekte kostnad kan f.eks. være avhengig av om UH-institusjonen har en sentral EVU-enhet eller om dette er organisatorisk delegert til fakulteter/institutter. Det er viktig å være bevisst på fordelingen mellom direkte og indirekte kostnader, slik at kostnadene ikke føres to steder og det er en forståelig logikk bak hvor kostnadene er ført.

De direkte kostnadene vil vanligvis omfatte lønn i vitenskapelige stillinger. En viktig del av TDI-modellen handler i tillegg om at investeringer og drift av eksperimentell infrastruktur samt lokaler til undervisningsbruk, skilles ut og synliggjøres som direkte kostnader. Disse kostnadene benevnes *leiested*.

Øvrige kostnader er vanligvis indirekte og bestemmes som restberegning. Disse indirekte kostnadene dreier seg både om sentralt organiserte fellestjenester som bibliotek og IT, personal- og økonomitjenester samt lokal administrasjon og ledelse. De indirekte kostnadene fordeles på *kostnadsbærere*, dvs. arbeidsplass, studenter samt kjerneaktivitetene forskning og undervisning. Formidling og innovasjon er også kjerneaktiviteter. De synliggjøres ikke som egne kostnadsbærere, men inngår i kjerneaktivitetene forskning og undervisning.

I prosjektbudsjett og -regnskap spesifiseres direkte kostnader, mens indirekte kostnader regnes inn som et påslag knyttet til *kostnadsdrivere*.

Nedenfor følger en liste over mulige direkte og indirekte kostnader. Det vil være opp til den enkelte UH-institusjon og vurdere hvilken variant man velger. Dersom man velger en modell med vekt på direkte kostnader, er det viktig å påse at disse elementene trekkes ut av den indirekte kostnadsberegningen.

Mulige direkte og indirekte kostnader

Nedenfor følger en liste over mulige direkte og indirekte kostnader, den er ikke uttømmende. Det vil variere noe fra studietilbud til studietilbud hvilke kostnader som skal vektlegges og tas med i kostnadsberegningene. Det er viktig å påse at ingen kostnader beregnes dobbelt (tas med både som direkte og indirekte kostnader) og at ingen større kostnadselementer utelates.

*Følgende kostnader bør vurderes inkludert som **direkte kostnader**:*

Oppstartskostnader (fordeles på antatt antall gjennomføringer)

- Utviklingskostnader knyttet til nye studietilbudet
- Kostnader til revidering eller delvis omarbeiding av eksisterende kurs
- Markedsføring (der den er direkte knyttet til ett tilbud, og ikke generelt for institusjonen)
- Utvikling av digitale læringsressurser spesielt til dette tilbudet (f.eks. programvare, teknisk bistand, pedagogisk bistand)

Driftskostnader

- Tilretteleggingskostnader
- Lisenser som kun gjelder dette tilbudet
- Pensumlitteratur
- Innleide lærekrefter
- Eksterne sensorer
- Eksterne praksisrelaterte kostnader
- Eksterne leiekostnader (for eksempel kurslokaler utenfor campus)
- Ekskursjoner
- Reisekostnader
- Bevertning
- Materiell og utstyr som ikke dekkes av leiested

Leiested (institusjonens egne leiesteder)

- Undervisningslokaler
- Spesialrom

- Laboratorier
- Båter, biler o.l.
- Lyd- og videofasiliteter
- Studietilbud som ikke benytter leiested, skal ikke belastes for dette.

Lønn til ansatte ved egen institusjon

- Vitenskapelig ansatte – undervisningsrelaterte *timer*: inkl. forberedelsestid, forelesninger, gruppeledelse, utvikling av undervisningsmateriell, vurdering, sensur og ev. andre oppgaver.
- Vitenskapelig ansatte – forskningsrelaterte *timer*: utvalget anbefaler bruk av «trekkspillmodell» der antall timer reflekterer grad av forskningstungt innhold. Eks.: Stor forskjell på et introduksjonskurs og kurs for lærere der ambisjonen er partnerskap og forskningsbasert skoleutvikling). Videre om underviser har forskningstid i stillingen sin eller ikke.
- Støttepersonell – *timer* knyttet til annet støttepersonell (ingeniører, teknikere, studentassistenter etc.).

Følgende bør vurderes ved beregning av indirekte kostnader:

Satsene for beregning av indirekte kostnader kommer direkte fra den nasjonale TDI-modellen. Det vises til egen dokumentasjon og veiledning til TDI-modellen. (Her er studieadministrasjon indirekte i sin helhet, uavhengig av lokal organisering.).

- Alle *timer* (undervisning, forskning og støtte) som utgjør lønn til ansatte ved egen institusjon (direkte kostnad) skal belastes med sats for *arbeidsplass*.
- Undervisnings- og forskningstimer belastes i tillegg med tilhørende satser for *undervisning og forskning*.
- Antall studenter (heltidsekvivalent 60 SP) skal i utgangspunktet belastes med satsen for *studenter*. Dersom det er studietilbud hvor deltagerne ikke gjør bruk av alle eller deler av elementene i studentsatsen, kan satsen reduseres eller falle bort.

Studenter fra land utenfor EU-/EØS-området/Sveits

Arbeidsgruppen har gjort en sondering ved egne og andre UH-institusjoner og tilbakemeldingene viser at UH er opptatt av «det globale klasserommet» og den verdien utenlandske studenter kan ha for den faglige kvaliteten i utdanningen ved norske institusjoner. Det er dermed positivt at regjeringen har signalisert at studieavgift fremover kan fastsettes av UH-institusjonene selv.

Arbeidsgruppen ble i mandatet bedt om å vurdere bruk av grensekostnad for denne type studenter. Gruppens vurdering er at bruk av grensekostnad kan være aktuelt der studenter fra land utenfor EU/EØS deltar på studier som i hovedsak har studenter fra Norge og andre EU-/EØS-land. Grensekostnaden kan da utgjøre inntil 35 % av kostnaden for en ordinær studentplass, for å holde seg innenfor statsstøtteregelverket. Dersom egenbetalingen utgjør mer enn 35 % av ordinær studentplass, må studenten dekke 100 % av kostnadene, pluss en rimelig fortjeneste.

Noen generelle betraktninger

Da arbeidsutvalget i UHR-Administrasjon i april 2024 vedtok at det skulle utarbeides en veileder for studenter som skal betale studieavgift presiserte man også følgende «Veilederen skal bidra til at UH-institusjonene holder seg innenfor regelverket og politiske føringer, men bør samtidig gi institusjonene fleksibilitet til å utnytte ressursene sine på en samfunnsøkonomisk lønnsom måte.» Dette er i tråd med regjeringens tillitsreform fra 2023, som gir universiteter og høyskoler mer selvstendig ansvar for å følge opp sentrale deler av samfunnsoppdraget.

VEDLEGG 1 Regelverk

Lov om universiteter og høyskoler

I Norge finnes de viktigste reguleringene i lov om universiteter og høyskoler:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2024-03-08-9?q=universitet>

I loven er særlig følgende formuleringer i §§ 2-5, *Gratis høyere utdanning ved statlige universiteter og høyskoler* og 2-6 *Egenbetaling for statsborgere fra land utenfor EØS og Sveits*, viktig:

§ 2-5, Gratis høyere utdanning ved statlige universiteter og høyskoler

Høyere utdanning ved statlige universiteter og høyskoler skal være gratis.

Departementet kan gi forskrift om at universiteter og høyskoler likevel kan kreve betaling for studier som ikke gir studiepoeng, eller som i hovedsak retter seg mot arbeidslivet eller personer i arbeid. Departementet kan i forskrift fastsette at institusjonene kan kreve dekket enkelte utgifter til læremidler og utstyr.

§ 2-6. Egenbetaling for statsborgere fra land utenfor EØS og Sveits

Statlige universiteter og høyskoler skal kreve egenbetaling fra studenter som er statsborgere i land utenfor EØS eller Sveits. Egenbetalingen skal minst dekke institusjonens kostnader for utdanningen.

Institusjonene skal ikke kreve egenbetaling fra

- utenlandske borgere som etter internasjonale avtaler har rett til å bli likebehandlet med norske borgere
- utenlandske borgere som kan ha rett til lån og stipend på samme vilkår som norske borgere etter [utdanningsstøtteleven](#) og forskrift fastsatt med hjemmel i denne
- doktorgradskandidater
- studenter som er omfattet av et institusjonelt utvekslingssamarbeid. Institusjonene kan likevel kreve egenbetaling dersom dette ligger til grunn for utvekslingsavtalen.

Departementet kan gi forskrift om unntak fra første ledd.

Forskrift til universitets- og høyskoleloven

UH-institusjonene må selv vurdere om forskriftens utfyllende bestemmelser knyttet til egenbetaling er oppfylt: [Kapittel 4. Egenbetaling](#)

Statsstøtteregelverket (EØS)

Statsstøtteregelverket regulerer grenser for størrelsen på egenbetalingen for fag/emner som er en integrert del av UHs ikke-økonomiske aktivitet (dvs. hovedsakelig finansiert av det offentlige). Utgangspunktet er at utdanningstilbud som er en del av det offentlig overvåkede/kontrollerte og finansierte utdanningssystemet, er ikke-økonomisk aktivitet. Innenfor det nasjonale utdanningssystemet har myndighetene stor frihet til å utforme systemet slik de ønsker. Dette gjelder selv om studentene betaler deler av kostnadene. Staten må imidlertid betale hovedparten av kostnadene for at utdanningen skal anses som ikke-økonomisk aktivitet.

Etter KDs anbefaling, bør «hovedparten» tolkes som minimum 65 % av de faktiske kostnadene. Det betyr at egenbetalingen fra studentene kan være inntil 35 % av kostnadene for ikke-økonomisk aktivitet. Dette er ensbetydende med at institusjonenes «egenfinansieringsprosent» for

studiepoenggivende tilbud må være minst 65 %.

Studenter utenfor EØS/Sveits

Det er enklere å beregne kostnader for disse studentene ettersom de hovedsakelig søker seg til ordinære studier. Utfordringen er knyttet til strenge reguleringer rundt prissettingen, hva som ligger i totalkostbegrepet m.m. I [Meld. St. 14 \(2024-2025\) Sikker kunnskap i en usikker verden](#), som ble lansert 21.3.2025, signaliseres det at man vil «vurdere innretningen av studieavgiften for internasjonale studenter fra utenfor EØS.»

Kunnskapsdepartementets finansieringskategorier

På [denne nettsiden](#) listes departementets finansieringskategorier for 2025.

VEDLEGG 2

TDI-modellen

1 Prinsipper

Totale kostnader kan deles i to – kostnader knyttet direkte til kjerneaktivitetene og (indirekte) kostnader knyttet til støttetjenester. Det vil ikke alltid være entydig hvilke kostnader som er direkte og hvilke som er indirekte, prosjektadministrasjon kan være et eksempel på dette. Det er viktig å være bevisst på fordelingen mellom direkte og indirekte kostnader slik at kostnadene ikke føres to steder og det er en forståelig logikk for at kostnadene er ført det ene eller det andre stedet. Om prosjektadministrasjon skal beregnes som en direkte eller en indirekte kostnad kan variere både mellom institusjoner og institutter, avhengig av hvordan organiseringen på det enkelte stedet er.

De direkte kostnadene vil vanligvis omfattes av lønn i vitenskapelige stillinger. En viktig del av TDI-modellen handler i tillegg om at investeringer og drift av eksperimentell infrastruktur samt lokaler til undervisningsbruk, skilles ut og synliggjøres som direkte kostnader. Disse kostnadene benevnes *leiested*.

Øvrige kostnader er vanligvis indirekte og bestemmes residuelt. Disse indirekte kostnadene dreier seg både om sentralt organiserte fellestjenester som bibliotek og IT, personal- og økonomitjenester samt lokal administrasjon og ledelse. De indirekte kostnadene fordeles på *kostnadsbærere*, dvs. arbeidsplass, studenter samt kjerneaktivitetene forskning og undervisning. Formidling og innovasjon er også kjerneaktiviteter: De synliggjøres ikke som egne kostnadsbærere, men inngår i kjerneaktivitetene forskning og undervisning.

I prosjektbudsjett og -regnskap spesifiseres direkte kostnader. Indirekte kostnader regnes inn som et påslag knyttet til *kostnadsdrivere*.

1.1 FRAMGANGSMÅTE

De totale kostnadene er netto kostnader innenfor den bevilgningsfinansierte delen av virksomheten (BFV). Nettobegrepet innebærer at kostnadene reduseres med noen typer inntekter: salg og refusjoner.

Fra disse totale, netto kostnader trekker man så de direkte kostnadene. Disse direkte kostnadene er spesifisert i kapittel 2 nedenfor.

Det man da står igjen med, er de indirekte kostnadene. De indirekte kostnadene skal henføres til kostnadsbærere og kostnadsdrivere, og vi henviser til videre spesifisering i kapittel 3 nedenfor.

2 Direkte kostnader

Direkte kostnader er først og fremst lønn i vitenskapelig stilling og bruk av leiested.

2.1 LØNN I VITENSKAPELIG STILLING

Med lønn menes naturligvis alle lønnskostnader, dvs. både lønn og sosiale kostnader (arbeidsgiveravgift, pensjonsinnskudd mv.).

Lønn i vitenskapelig stilling tas *enten* ut i regnskapet på grunnlag av en kontoplan som gir mulighet for å hente ut denne typen spesifikke data *eller* ved at man beregner en gjennomsnittslønn i de stillingskodene som inngår i begrepet 'vitenskapelige stillinger' og multipliserer gjennomsnittslønnen med antall årsverk (data fra DBH) i de samme stillingskodene.

Antall timer i et årsverk settes til 1628, ref. [rapport fra 2013 \(vedlegg 4\)](#) på Universitets- og høyskolerådets (UHR) nettsider.

2.2 NOEN ANDRE DIREKTE KOSTNADER

Brukernære driftsmidler (f.eks. reise- og konferansedeltakelse – en skjønnsmessig fastsatt sats) og kjøp av forsknings- og undervisningstjenester, herunder praksiskostnader, regnes også som direkte kostnader. Forsknings- og undervisningstjenester finnes som spesifikke artskonti i regnskapet.

I tillegg behandles museene, som finnes ved noen universiteter, i sin helhet som direkte kostnader.

2.3 LEIESTED

Introduksjonen av leiested var prinsipielt nytt i 2012. Leiestedsmodellen er en del av den overordnede TDI-modellen og innebærer at kostnader som tradisjonelt har vært betraktet som indirekte, gjøres direkte. Innføringen av leiested fører til riktigere ressursallokering på prosjektnivå og større sikkerhet for inntekter, bl.a. til framtidige utstyrsinvesteringer.

Leiestedskostnader knyttet til forskningsinfrastruktur er de kostnader som bidrar til at fagmiljøene er ulike mht. kostnadsbilde, dvs. eksperimentell infrastruktur med tilhørende kostnader knyttet til

- i. laboratoriearealer
- ii. vitenskapelig utstyr
- iii. driftsmateriell
- iv. teknisk støttepersonell

For utdanningsområdet vil et leiested være de undervisningsarealer som benyttes til undervisningen.

Eksternt finansierte prosjekter som har bruk for leiestedstjenester, forutsettes å *betale* for disse tjenestene. Det krever at det utvikles betalingsmodeller, og disse kan variere mellom institusjoner og fagmiljøer, avhengig av særlige kjennetegn ved fagmiljøene. Vi viser til [rapport fra 2013 om leiested](#) på UHRs nettsider.

3 Indirekte kostnader

Indirekte kostnader er en residual. Utgangspunktet er de totale kostnadene (BFV) i virksomheten. Disse fastsettes netto, dvs. fratrullet salgsinntekter og refusjoner. Fra disse totale, netto kostnader trekker man alle direkte kostnader. I tillegg trekker man også ut eventuelle kostnader som gjelder organisasjoner som ikke er en del av universitetet/høyskolen (såkalte «irrelevante kostnader»).

3.1 KOSTNADSBÆRERE

Disse indirekte kostnadene skal deretter henføres til **kostnadsbærere**.

- b) Deler av de indirekte kostnadene er generelle *arbeidsplasskostnader*: kontorarealet og kostnader i den sentrale administrasjonen til IT/tele-foni samt personal- og økonomiadministrasjon.
- b) Øvrige indirekte kostnader henføres til *kjerneaktivitetene forskning og undervisning samt studenttall (60-studiepoengenheter)* – dels på grunnlag av tjenestenes art, dels basert på et brukerperspektiv.

Med tjenestenes art tenker vi eksempelvis på den sentrale forskningsadministrasjonen og studieadministrasjonen, samt kostnader til fristasjon og studentvelferd.

Med brukerperspektiv/brukere forstår vi vitenskapelig ansatte og studenter:

- Vitenskapelig ansattes tid fordeles på kjerneaktivitetene forskning og undervisning. Fordelingen baseres på andeler av arbeidstid som er forutsatt anvendt til respektive kjerneaktiviteter, og de indirekte kostnadene fordeles forholdsmessig.
- Studentenes bruk gjelder alltid undervisning.

3.2 KOSTNADSDRIVERE

Når man slik har henført de indirekte kostnadene til respektive kostnadsbærere, gjenstår det å fastsette en **kostnadsdriver** for de fire kostnadsbærerne. Disse kostnadsdriverne skal anvendes i prosjektbudsjettering og prosjektrekskap:

- 4) For indirekte kostnader til *arbeidsplass* er kostnadsdriveren årsverk i vitenskapelige stilling samt teknisk støttepersonell på leiesteder.
- 4) For indirekte kostnader til *forskning* er kostnadsdriveren vitenskapelig ansattes tidsbruk til forskning.
- 4) For indirekte kostnader til *undervisning* er kostnadsdriveren vitenskapelig ansattes tidsbruk til undervisning.
- 4) Kostnadsdriver for studenter er studenttall, definert som 60-studiepoengenheter (SPE).

I **forskningsprosjekter** inngår de indirekte kostnadene som en sum av arbeidsplassatsen og forskningssatsen.

I **undervisningsprosjekter** summeres arbeidsplassatsen med undervisningssatsen og studentsatsen.

3.3 GJENNOMSITTSSATS

Satsene for indirekte kostnader beregnes som gjennomsnittssatser på institusjonsnivå. Det gjøres sentralt ved hver enkelt institusjon. Fagmiljøene skal ikke selv beregne dem.

4 Avslutning

I arbeidet med å utvikle TDI-modellen har det vært et særlig poeng å kunne få ut informasjon om reell ressursbruk i prosjektene uten å pålegge institusjonene eller den enkelte ansatte mye merarbeid. Det krever en tilnærming der detaljeringsnivået ikke går lenger enn det som er absolutt nødvendig, samtidig som kostnadsberegningene håndteres på en gjennomiktig måte. Godt nok er tilstrekkelig.